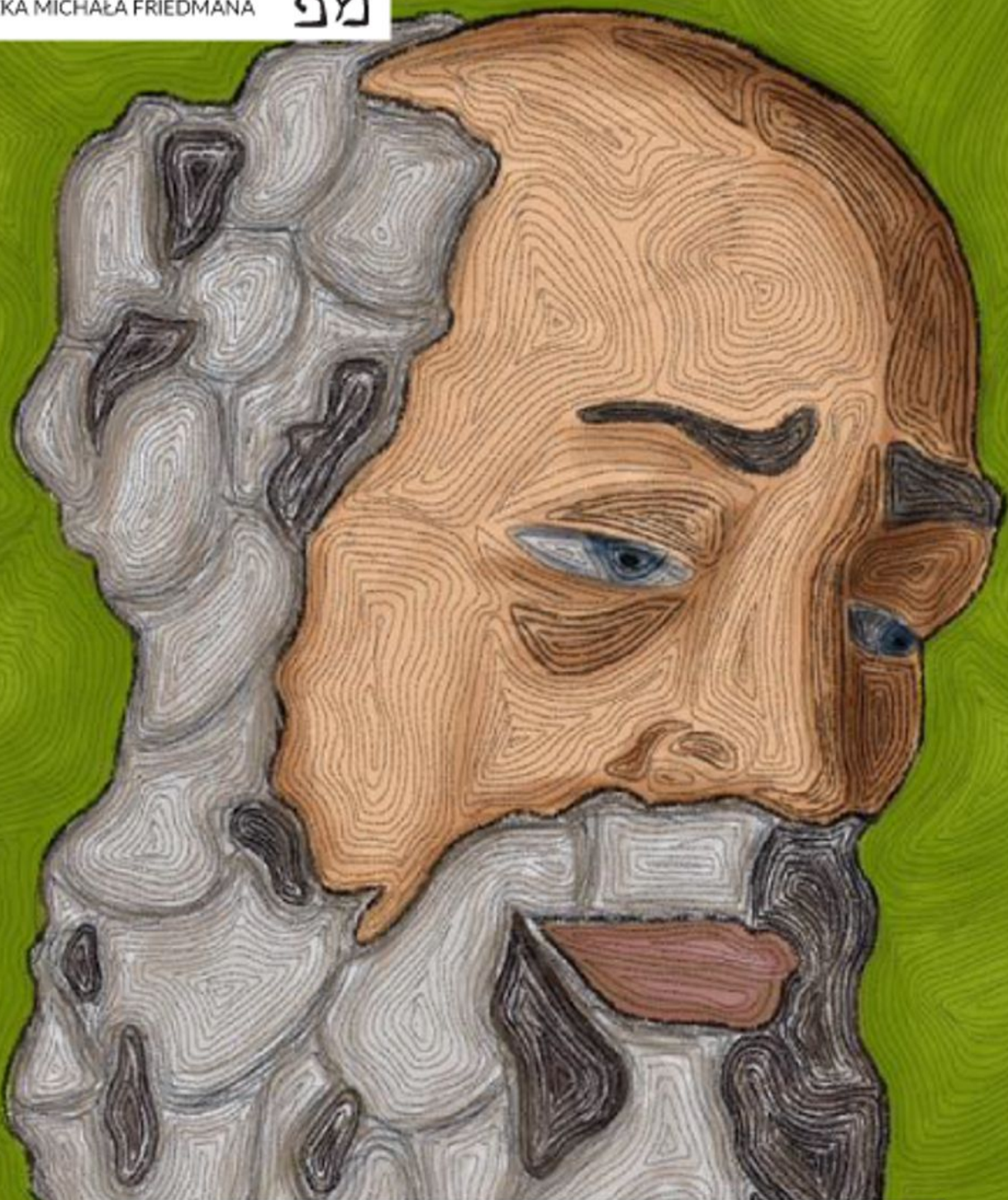

BIBLIOTEKA MICHAŁA FRIEDMANA

מפ

Sentencje Ojców

tłumaczenie Michał Friedman

AUTOR NIEZNANY

Sentencje ojców

(PIRKEJ AWOT)

TŁUM. MICHAŁ FRIEDMAN

OD TŁUMACZA

Pirkej Awot — czyli Sentencje, albo jak kto woli: Pouczenia Ojców, stanowią jeden z traktatów *Miszny* — podstawowej części *Talmudu*. Zebrane zostały przez Rabbiego Jehudę ha-Nasi (księcia-rabina). Należą do gnomologicznej literatury Żydów. Zajmują w niej drugie co do ważności miejsce po *Przypowieściach Salomona*. Mędrcy żydowscy w ciągu siedmiu wieków (od IV wieku p. n. e. do III wieku naszej ery) sformułowali w nich swoje poglądy filozoficzne i doświadczenia życiowe. Zajęli wyraźne stanowisko w sprawach moralności, etyki i postępowania człowieka w codziennym życiu. Swoje wypowiedzi wygłosili w sposób zwięzły, jasny, aforystyczny.

Czytelnik dowie się z nich, że najpotężniejszą siłą w świecie jest nauka, wiedza, inteligencja. Jest to siła, przed którą gaśnie wszelka moc władzy świeckiej. Najtrwalszym fundamentem, na którym trzyma się świat, jest sprawiedliwość. Najpiękniejszą ozdobą człowieka jest dobroczynność. Sama nauka bez cnót obywatelskich może być niszczącą bronią w rękach złoczyńców. Prawda i pokój to najwyższy cel Boga i ludzi.

Sentencje zawarte w *Pirkej Awot* czytają Żydzi w każdą sobotę po uroczystym obiedzie. Tu prezentowane tłumaczenie zawiera układ z *machzorów* (modlitewników), cechujący się preambułą i dodatkowymi wypowiedziami, których brak w wydaniach krytycznych *Miszny* — w tekście zaznaczyliśmy je kursywą.

M. F.

Wszyscy Izraelici mają zapewniony udział w życiu wiecznym, albowiem tak jest powiedziane:

„A wszystek lud Twój jest sprawiedliwy i będzie miał swoją działkę w życiu wiecznym. On jest latoroślą przeze mnie zaszczepioną. On — dzieło moich rąk, ku chwale mojej”.

(Izajasz 60, 21).

ROZDZIAŁ I

1. Mojżesz otrzymał *Torę* na górze Synaj i przekazał ją Jozuemu. Jozue Starszyźnie¹, ta Prorokom a Prorocy przekazali ją mężom Wielkiego Zgromadzenia². Znane są trzy ich wskazania: Bądźcie rozważni w sądach, kształćcie jak najwięcej uczniów, postawcie ogrodzenie³ wokół *Tory*.

2. Szimon Sprawiedliwy był jednym z ostatnich członków Wielkiego Zgromadzenia. On to zwykł mówić: Na trzech rzeczach stoi świat: na *Torze*, na pracy i dobroczynności.

3. Antygonus, mąż z Socho, przejął *Torę*⁴ od Szimona Sprawiedliwego. Ten mawiał: Nie bądźcie jako niewolnicy służący Panu ze względu na nagrodę. Bądźcie raczej jako

¹Starszyźnie — przywódcy ludu od Jehoszuy ben Nun do Szmuela (Samuela) — proroka. [przypis tłumacza]

²Wielkiego Zgromadzenia — zgromadzenie starszych, które działało w czasach Drugiej Świątyni. [przypis tłumacza]

³ogrodzenie — tu: sjąg — ogrodzenie i odgrodzenie w celu zapobieżenia wykroczeniom przeciw *Torze* (Prawu), wszystkie rabiniczne przepisy i nakazy. [przypis tłumacza]

⁴Tu: *Tora sze-be-al pe* — *ustna tradycja*. [przypis tłumacza]

słudzy, co służą Panu bez oglądania się na nagrodę, i niechaj bojaźń Boga będzie nad wami.

4. Jose, syn Joezera z Ceredy, oraz Jose, syn Jochanana z Jerozolimy, przejęli od nich (*Torę*). Jose, syn Joezera z Ceredy, mawiał: Niechaj dom twój stanie się miejscem spotkań mędrców, a ty masz siedzieć u ich stóp i chłonąć ich słowa jak spragniony (wodę).

5. Jose, syn Jochanana z Jerozolimy, powiadał: Niech twój dom stoi otworem. Niech jego domownikami będą biedacy. Za dużo nie rozmawiaj z żoną, tym bardziej z obcą kobietą. Mędrzy bowiem orzekli, że ten, który poświęca zbyt dużo czasu rozmowie z kobietą, wyrządza sobie krzywdę. Odrywa się od słów *Tory*, aby w końcu zarobić na piekło.

6. Jehoszua, syn Perachji, i Nitaj Arbelijczyk przejęli od nich (*Torę*). Jehoszua, syn Perachji, zwykł był tak mówić: Wybierz sobie nauczyciela, zdobądź sobie przyjaciela i sądz każdego człowieka według miary jego zasług.

7. Nitaj Arbelijczyk mawiał: Trzymaj się z dala od złego sąsiada. Nie przyjaźnij się z niegodziwym i nie wpadaj w rozpacz pod wpływem nieszczęścia.

8. Jehuda, syn Tabaja, i Szimon, syn Szatacha, przejęli od nich (*Torę*). Jehuda, syn Tabaja, powiada: Nie bierz na siebie roli obrońcy, kiedy jesteś sędzią. Kiedy obydwie procesujące się strony stoją przed tobą, uważaj je obie za winne. Kiedy zaś oddalą się, uważaj je obie za niewinne. Obydwie bowiem przyjęły wyrok.

9. Szimon, syn Szatacha, mawiał: Długo badaj świadków. Bądź ostrożny w swoich wypowiedziach, aby nie nauczyli się z nich kłamać.

10. Szemaja i Awtalion przejęli od nich (*Torę*). Szemaja mawiał: Kochaj pracę i nienawidź władzy oraz nie zabiegaj o łaskę możnych.

11. Awtalion mawiał: Mędrzy, bądźcie ostrożni w wypowiedziach, abyście nie zasłużyli na karę wygnania i nie zostali wygnani do miejscowości, gdzie woda jest nieczysta, a uczniowie, którzy przyjdą po was, napiją się jej i umrą, i okaże się, że imię Boga zostało sprofanowane.

12. Hillel i Szammaj przejęli od nich (*Torę*). Hillel mawiał: Uważaj się za jednego z uczniów Aarona. Miłuj pokój i dąż do pokoju. Miłuj ludzi i przybliżaj ich do *Tory*.

13. Onże kiedyś powiedział: Kto zbyt dużo się ugania za sławą, ten ją utraci. Kto nie pomnaża swoich umiejętności, ten je pomniejsza. Kto się nie uczy, zasługuje na śmierć. Kto zaś wykorzystuje (dla siebie) koronę (nauki), zginie.

14. On też powiedział: Jeśli ja nie będę dbał o siebie, to kto o mnie zadba? Jeśli zaś tylko o siebie dbam, to kimże jestem? A jeśli nie teraz, to kiedy?

15. Szammaj mawiał: Uczyni naukę *Tory* stałym nawykiem, mów mało i czyni dużo, a każdego człowieka przyjmij z życzliwością.

16. Rabban Gamaliel mawiał: Wybierz sobie nauczyciela a pozbędziesz się wątpliwości. Na podstawie przypuszczenia nie wymierzaj nawet dziesięciny.

17. Jego syn, Szimon, tak mawiał: Przez całe życie wychowywałem się wśród mędrców, a nie znalazłem dla człowieka nic lepszego od milczenia. Nie wywody są ważne, ale czyny. Kto pomnaża słowa, ten sprowadza grzech.

18. Rabban Szimon, syn Gamaliela, powiada: Świat stoi na trzech rzeczach, na prawdzie, sprawiedliwości i pokoju. Jest bowiem powiedziane: „W prawdzie i pokoju sądzicie w swoich bramach”. (Zachariasz 8, 16).

19. Rabbi Chananja, syn Akaszji, tak mawiał: Święty i Błogosławiony chcąc uszczęśliwić Izrael dał mu *Torę* i wiele przykazań. Jest bowiem powiedziane: „Spodobano się Panu, w Jego sprawiedliwości, (aby Izrael) pomnażał i umacniał *Torę*”.

ROZDZIAŁ 2

1. Rabbi Jehuda ha-Nasi powiada: Jakaż jest ta prosta i właściwa droga, którą człowiek winien sobie wybrać? Jest nią ta, która podnosi go we własnych oczach i jednocześnie budzi szacunek u ludzi. Traktuj tak samo uważnie mniej znaczące przykazanie jak bardzo znaczące, albowiem nie wiesz, jaka będzie nagroda za dobre uczynki. Zestawiaj stratę, jaka może wyniknąć ze spełnienia dobrego uczynku, z nagrodą za niego, porównaj korzyść z grzechu ze szkodą, którą powoduje. Jeśli będziesz przestrzegał trzech rzeczy, unikniesz

grzechu. Pamiętaj, że nad tobą (czuwa): oko, które widzi, ucho, które słyszy, i księga, do której wpisuje się wszystkie twoje uczynki.

2. Rabban Gamaliel, syn Jehudy ha-Nasi, mawiał: Nauka *Tory* połączona z grzesznością i dobrym zachowaniem się wobec ludzi to rzecz piękna. Obydwe bowiem przyczyniają się do zaniechania grzechów. Każda nauka, nie powiązana z pracą, jest próżna i powoduje grzech. Ci wszyscy, którzy zajmują się pracą dla społeczeństwa, winni pracować w imię miłości do Boga. Wtedy zasługi ich przodków będą ich wspierać a ich cnoty po wieki się ostaną. Wy zaś dostaniecie nagrodę tak, jakbyście to (sami) uczynili.

3. Wystrzegajcie się możnych, którzy zbliżają się do człowieka mając na względzie tylko własną korzyść. Udają przyjaciół, gdy mają z tego korzyść, ale gdy ten znajdzie się w potrzebie, nie stoją przy nim.

4. On także powiedział: Spełnij Jego wolę jako swoją własną, aby i On wypełnił twoją wolę jako Swoją. Odstąp od swego życzenia na rzecz Jego życzenia, aby i On spowodował odstąpienie innych ludzi od złych wobec ciebie zamiarów. Hillel mawiał: Nie odłączaj się od ogółu i nie ufaj samemu sobie aż po kres twoich dni. Nie sądz bliźniego, póki nie wstawisz się w jego położenie. Nie mów: „To jest rzecz niepojęta”, albowiem w końcu wszystko będzie pojęte. Nie mów też: „Zabiorę się do nauki, gdy będę miał ku temu czas”, albowiem czas taki może wcale nie nadejść.

5. Onże mawiał: Głupi nie boi się grzechu, prostak nie jest pobożny, wstydlivy nie nauczy się, a człowiek porywczy nie nauczy (innych). Od wielkiego handlu człowiek nie mądrzeje. Tam, gdzie nie ma prawdziwych ludzi, ty postaraj się być człowiekiem.

6. On też zobaczywszy kiedyś pływającą w wodzie czaszkę ludzką powiedział: Za to, żeś kogoś utopiła, ciebie utopiono. Ci zaś, co ciebie utopili, zostaną utopieni.

7. On też powiedział: Im więcej mięsa, tym więcej robactwa. Im więcej majątku, tym więcej zmartwień. Im więcej kobiet, tym więcej czarów. Dużo niewolnic — dużo rozpusty. Wielu niewolników — wiele grabieży. Ten, który dużo się uczy Prawa, ten ma dłuższe życie. Kto jest bardziej pilny, ten dochodzi do większej mądrości. Kto radzi się innych, temu przybywa rozsądku. Kto świadczy dobro, ten pracuje dla pokoju. Kto zdobywa dobre imię, ten je zyskuje dla siebie. Kto posiadał naukę *Tory*, ten ma zapewniony żywot wieczny.

8. Rabban Jochanan, syn Zakkaja, przejął (*Torę*) od Hillela i Szammaja. Zwykł był mawiać: Jeśli zdobyłeś wielką wiedzę, nie uważaj tego za własną zasługę, albowiem po to zostałeś stworzony. Rabban Jochanan, syn Zakkaja, miał pięciu uczniów. Są nimi: Rabbi Eliezer, syn Hurkanosa, rabbi Jehoszua, syn Chananji, rabbi Jose ha-Kohen, rabbi Szimon, syn Netanela, rabbi Eleazar, syn Aracha. Onże zwykł był tak określać ich zalety: Eliezer, syn Hurkanosa, jest niczym studnia wapienna. Nie uroni ani jednej kropli. O rabbim Jehoszua, synu Chananji, powiadał, że szczęśliwa ta kobieta, która go urodziła. Rabbi Jose ha-Kohen jest pobożny. Rabbi Szimon, syn Netanela, wystrzega się grzechów. Zaś rabbi Eleazar, syn Aracha, to niewyczerpane źródło. Kiedyś powiedział: Gdybyśmy położyli wszystkich mędrców Izraela na jednej szali a Eliezera, syna Hurkanosa, na drugiej szali, toby ich przeważał. Abba Szaul zaś powiedział w jego imieniu, że gdyby na jednej szali wagi znaleźli się wszyscy mędrzy Izraela wraz z Eliezerem, synem Hurkanosa, a na drugiej szali tylko Eleazar, syn Aracha, ten by ich wszystkich przeważał.

9. Rabbi Jochanan, syn Zakkaja, kiedyś do nich tak rzekł: Wyjdźcie i rozejrzyjcie się i powiedzcie, jaka jest najwłaściwsza droga, której człowiek winien się trzymać. Rabbi Eliezer na to odpowiedział: Dobre, życzliwe oko. Rabbi Jehoszua: Dobry towarzysz. Rabbi Jose: Dobry sąsiad. Rabbi Szimon: człowiek dostrzegający nowe, to, co dopiero się rodzi. Rabbi Eleazar: Dobre serce. Rabbi Jochanan na to rzekł: Uważam słowa Eleazara, syna Aracha, za najwłaściwsze, gdyż mieszcza się w nich wasze słowa. Potem powiedział do nich: Wyjdźcie i rozejrzyjcie się, jaka jest najgorsza droga, od której człowiek powinien stronić. Rabbi Eliezer odparł: Złe, zazdrosne oko. Rabbi Jehoszua: Zły towarzysz. Rabbi Jose: Zły sąsiad. Rabbi Szimon: Ten, co pożycza i nie oddaje. Pożyczka zaciągnięta u człowieka i nie spłacona to jakby dług zaciągnięty u Boga. Jest bowiem powiedziane: niegodziwy pożycza, a nie spłaca. Sprawiedliwy zaś jest hojny i szczodry. Rabbi Eleazar powiedział: Złe serce. Na to rabbi Jochanan rzekł: Uważam, że najsluszniejsze są słowa Eleazara, syna Aracha. W nich bowiem mieszcza się wasze słowa.

10. Trzy zasady były przez nich głoszone. Rabbi Eliezer mawiał: Niechaj cześć twego przyjaciela będzie ci droga jak własna. Nie bądź skory do gniewu a w przededniu śmierci czyn pokutę⁵. Grzej się przy ogniu mędrców, ale uważaj na żarzące się węgle, byś się czasem nie poparzył. Ich ukąszenie jest bowiem jak ukąszenie lisa, ich uklucie to uklucie skorpionia, ich szept to jakby syczenie jadowitej żmii, a słowa ich to istne węgle ogniste.

11. Rabbi Jehoszua powiadał: Złe oko, zły instynkt i nienawiść do ludzi popychają człowieka ku śmierci.

12. Rabbi Jose powiadał: Niechaj pieniądze twego przyjaciela będą ci tak drogie jak własne. Sam przysposabiaj się do studiowania *Tory*, albowiem wiedzy się nie dziedziczy. Wszystko, co czynisz, czyn dla chwały Niebios.

13. Rabbi Szimon powiadał: Bądź uważny przy czytaniu *Szema* i pozostałych modlitw. Kiedy zaś się modlisz, nie wpadaj w rutynę. Niechaj twa modlitwa wyraża przed Bogiem prośbę o miłosierdzie, albowiem powiedziano: „Bóg jest łaskawy i miłosierny. Powściągliwy w gniewie i szczodry w łaskach, a lituje się nad niedolą”. Nie bądź grzesznikiem nawet wobec siebie.

14. Rabbi Eleazar powiadał: Bądź pilny w studiowaniu *Tory*, abyś wiedział, co odpowiedzieć heretykowi. Wiedz, dla kogo się trudzisz i kto jest twoim pracodawcą, który ci kiedyś zapłaci za twoją działalność.

15. Rabbi Tarfon powiadał: Dzień jest krótki, a pracy dużo. Robotnicy okazują lenistwo, mimo że zapłata jest niemała a gospodarz nalega.

16. On też mawiał: Sam nie musisz wykonać do końca całej roboty, ale też nie wolno ci jej porzucić. Jeśli pilnie studiowałeś Prawo, czeka cię duża nagroda, albowiem pracodawca twój jest godny zaufania. On ci zapłaci za poniesiony trud. Wiedz, że na sprawiedliwych czeka nagroda na tamtym świecie.

ROZDZIAŁ 3

1. Akawja, syn Mahalela, powiada: Miej na uwadze trzy rzeczy, a unikniesz grzechu. Pamiętaj, z czego powstałeś, dokąd podążasz i przed kim zdasz w przyszłości rachunek. Z czego powstałeś? — Ze śmierdzącej kropli. A dokąd zdążasz? — Do piachu, robactwa i zgnilizny. I przed kim zdasz w przyszłości rachunek? — Przed królem wszystkich królów, Błogosławiony On.

2. Rabbi Chanina, zastępca arcykapłana, powiadał: Módl się za pomyślność władzy, gdyby bowiem nie było przed nią strachu, ludzie by się nawzajem pożarli. Rabbi Chanina, syn Tradiona, mawiał: Jeśli dwóch ludzi siedzi razem i nie rozprawiają o *Torze*, jest to posiedzenie błaznów, albowiem powiedziano: „w przybytku błaznów nie zasiadał”. Gdy zaś dwóch ludzi zasiada razem i toczy się między nimi rozmowa na temat *Tory*, to obecność Boża (*Szechina*) unosi się nad nimi. Jest bowiem powiedziane: „Kiedy ludzie bogobojni prowadzili między sobą rozmowę, Bóg wejrzał na nich, wysłuchał i polecił zapisać to w leżącej przed Nim Księdze Pamięci, poświęconej ludziom bojącym się Boga i szanującym Jego Imię”. Mowa tu tylko o dwóch, skąd więc wiadomo, że nawet jednemu człowiekowi zajmującemu się *Torą* Przenajświętszy który jest Błogosławiony wyznacza nagrodę? Albowiem jest powiedziane: „Niech siedzi samotny w milczeniu, gdy On na niego je włożył”.

3. Rabbi Szimon powiada: Jeśli trzech ludzi zasiada przy zastawionym stole i nie rozprawia na temat *Tory*, to jakby spożywali z ofiar bałwochwalczych, jako że jest powiedziane: „Wszystkie stoły bez Boga pełne są rzygowin i plugastwa”. Jeśli jednak trzech ludzi zasiada przy zastawionym stole i rozprawia na temat *Tory*, to jakby spożywali ze stołu Pana. Powiedziano bowiem: „I rzekł do mnie: Ten stół jest taki, jak przed Bogiem”.

4. Rabbi Chananja, syn Chachinaja, powiada: Kto w nocy czuwa, kto samotnie włóczy się po drogach, kto kieruje swoje serce ku rzeczom czczym, ten naraża swe życie.

5. Rabbi Nechunja, syn Hakany, powiada: Kto bierze na siebie brzemię *Tory*, z tego zdejmuje się ciężar władzy świeckiej i obowiązków społecznych. Na tego zaś, który zrzuca z siebie brzemię *Tory*, nakłada się ciężar władzy świeckiej i obowiązków społecznych.

6. Rabbi Chalafta, syn Dosy ze wsi Chananja, mawiał: Kiedy dziesięciu ludzi zasiada razem i studiuje *Torę*, to *Szechina* przebywa wśród nich. Jest bowiem powiedziane:

⁵ *pokutę* — to znaczy codziennie, gdyż dzień śmierci jest nieznanym. [przypis tłumacza]

„Wśród Bożej gromady staje Bóg”. Skądinąd tyczy się to nawet pięciu ludzi, ponieważ tak jest powiedziane: „I swój związek na ziemi założył”⁶. Skądinąd dotyczy to również trzech ludzi, jako że jest powiedziane: „Pośród bogów będzie sprawował sądy”⁷. A skąd wiadomo, że odnosi się to nawet do dwóch? Bo jest powiedziane: „Kiedy dwóch bogobojnych ludzi rozmawiało ze sobą, Bóg się temu uważnie przysłuchiwał”. Skądinąd może to dotyczyć nawet jednego człowieka, gdyż jest powiedziane: „W każdym miejscu, gdzie tylko wymienisz Moje Imię, przyjdę do ciebie i pobłogosławię cię”.

7. Rabbi Eleazar z Bartoty mawiał: Daj Mu z tego, co do Niego należy, albowiem zarówno ty jak i to, co twoje, należy do Niego. Tak też powiedział kiedyś Dawid: „Gdyż wszystko od Ciebie pochodzi i dajemy Tobie to, co z Twojej ręki pochodzi”. Rabbi Szimon mawiał: Kto w drodze, powtarzając w myślach słowa *Tory*, nagle przerywa rozważania okrzykiem: Jakie to piękne drzewo! Jakie piękne pole uprawne! — ten naraża się na utratę życia.

8. Rabbi Dostaj, syn Janaja, mawiał w imieniu rabiego Meira: Kto zapomina choć jedno słowo z przyswojonej nauki, ten według Pisma naraża swoje życie. Jest bowiem powiedziane: „Tylko strzeż się sam i pilnuj swojej duszy, abyś nie zapomniał o rzeczach, które oczy twoje widziały”. Czy należy to odnosić i do tego, którego pamięć zmogła nauka? Nie, jest bowiem powiedziane: „Żeby nie znikły z twego serca przez wszystkie dni twego żywota”; z tego wynika, że na utratę życia naraża się tylko ten, co sam usunął je z serca (pamięci).

9. Rabbi Chanina, syn Dosi, mawiał: Mądrość człowieka przedkładającego nad nią obawę przed grzechem jest trwała i pewna, zaś mądrość człowieka przedkładającego ją nad obawę przed grzechem nie jest trwała. Onże zwykł był mówić: U kogo dobre uczynki przeważają nad mądrością, tego mądrość jest trwała. U kogo natomiast mądrość ma przewagę nad dobrym uczynkiem, tego mądrość nie jest trwała.

10. Onże mawiał: Ten, który cieszy się uznaniem ludzi, ma również uznanie u Boga. Ten zaś, który nie cieszy się uznaniem ludzi, nie ma uznania u Boga. Rabbi Dosa, syn Hurkinasa, powiada: Sen poranny, wino poobiednie, rozmowy dziecinne i udział w zebraniach nieuków przywodzą człowieka do śmierci.

11. Rabbi Eleazar z Modaim mawiał: Kto kala świętości, kto bezcześci święta, kto publicznie znieważa bliźniego, kto narusza przymierze praojca Abrahama i fałszywie komentuje *Torę*, gdyby nawet odznaczał się jej znajomością i dobrymi uczynkami, nie będzie miał udziału w życiu wiecznym.

12. Rabbi Iszmael powiada: Bądź posłuszny starszym, bądź łagodny dla młodzieży i przyjmij każdego człowieka z radością.

13. Rabbi Akiwa powiada: Zabawy i lekkomyślność doprowadzają człowieka do rozpusty. *Masora* (tradycja) stanowi ogrodzenie (*sjağ*) dla Prawa. Dziesięciny to ogrodzenie dla bogacenia się. Ślubowania są ogrodzeniem dla wstrzemięźliwości. Ogrodzeniem mądrości jest milczenie.

14. On też zwykł powtarzać: Człowiek jest ulubieńcem (Boga), gdyż został stworzony na Jego podobieństwo. Dodatkowe zadowolenie sprawia człowiekowi świadomość, że został stworzony na podobieństwo Boga. Jest bowiem powiedziane: „Bóg stworzył człowieka na swoje podobieństwo”. Izraelici są Jego ulubieńcami, albowiem nazywają ich dziećmi Boga. Dodatkowe zadowolenie sprawia im świadomość, że nazywają ich synami Boga. Powiedziano bowiem: „Jesteście synami Boga waszego wiekuistego”. Wyrazem szczególnego umiłowania Izraela jest to, że obdarzony został drogocenną rzeczą. Dodatkowe zadowolenie sprawia świadomość, że otrzymał drogocenną rzecz, przez którą został stworzony świat. Jest bowiem powiedziane: „Bo dałem wam dobry dar — Moją *Torę*. Nie odejdźcie od niej”.

15. Wszystko jest z góry przewidziane, ale władza⁸ została dana. Świat sądzony jest według dobra. Wszystko zależy od wielkości uczynków.

16. On też zwykł mówić: Wszystko zostało dane w zastaw. Nad wszystkimi stworzeniami rozciągnięta jest sieć. Sklep jest otwarty, kupiec daje na kredyt, ale i księga

⁶„I swój związek na ziemi założył” — związek składa się z pięciu, gmina co najmniej z dziesięciu ludzi. [przypis tłumacza]

⁷„Pośród bogów będzie sprawował sądy” — sąd składa się z trzech. [przypis tłumacza]

⁸władza — Tu: *raszut* — władza w rękach człowieka, to znaczy wolna wola. [przypis tłumacza]

jest otwarta, i ręka zapisuje. Kto chce pożyczyć, niech przyjdzie i pożyczka, ale poborcy nieustannie, dzień w dzień, przychodzą do człowieka i ściągają należności za to, co zrobił świadomie lub nieświadomie. I mają się na czym oprzeć, a sąd jest sądem prawdy. I wszystko jest przygotowane do uczy⁹.

17. Rabbi Eleazar, syn Azarii, powiada: Jeśli nie ma *Tory*, nie ma dobrych obyczajów. Jeśli nie ma dobrych obyczajów, nie ma *Tory* (Prawa). Jeśli nie ma mądrości, nie ma bojaźni (Boga). Jeśli nie ma bojaźni (Boga), nie ma mądrości. Jeśli nie ma zrozumienia, nie ma wiedzy. Jeśli nie ma chleba, nie ma *Tory* (Nauki). Jeśli nie ma nauki, nie ma chleba. Onże mawiał: Do czego podobny jest człowiek, u którego mądrość góruje nad dobrymi uczynkami? Do drzewa mającego dużo gałęzi i mało korzeni. Powieje wiatr, wyrwie je i zwali na ziemię. Jest bowiem powiedziane: „I będzie jako samotny jałowiec na pustyni, i nie dostrzeże nadejścia dobrego. I będzie przebywał na palącym piasku pustyni, na ziemi zasolonej i bezludnej”. Człowiek zaś, u którego dobre uczynki górują nad mądrością, do czego jest podobny? Do drzewa, które ma mało gałęzi i dużo korzeni. Choćby nawet wszystkie wiatry świata powiały naraz, nie zdołają go ruszyć z miejsca. Jest bowiem powiedziane: „I będzie jako drzewo nad wodą zasadzone. W wodę potoku zapuści korzenie i bez strachu wypatrywać będzie nadejścia upału. Liść jego będzie zawsze świeży. W rok posuchy nie zwędnie i nie przestanie rodzić owoców”.

18. Rabbi Eleazar, syn Chismy, powiada: *Kinnim* i *Nidda*¹⁰ to istota halachy. Astro nomia i geometria to przyprawa¹¹ mądrości.

ROZDZIAŁ 4

1. Ben Zoma mawiał: Któż jest mędrce m? Ten, który uczy się od każdego człowieka. Tak bowiem jest powiedziane: „Nabrałem mądrości od wszystkich, którzy mnie uczyli”. Któż jest mocarzem? Kto własne namiętności poskramia. Powiedziano bowiem: „Cierpliwy jest lepszy od mocarza, a panujący nad swym duchem lepszy od zdobywcy miast”. Kto jest bogaczem? Ten, kto zadowala się tym, co posiada. Powiedziano bowiem: „Jeśli pożywać będziesz z trudu twoich rąk, dopisze ci szczęście i błogość”. Będziesz szczęśliwy na tym świecie i błogo ci będzie na tamtym świecie. Kto jest godny szacunku? Ten, który szanuje ludzi. Powiedziano bowiem: „Tych, którzy mnie szanują, Ja będę szanował, zaś ci, co Mną gardzą, będą wzgardzeni”.

2. Ben Azaj powiada: Uganiaj się za spełnieniem dobrego uczynku, choćby nawet był mało ważny, i uciekaj od grzechu, albowiem jeden dobry uczynek rodzi następny dobry uczynek, a grzech rodzi następny grzech, gdyż zapłatą za dobry uczynek jest dobro, a następstwem grzechu jest grzech.

3. Onże zwykł był mówić: Nie obrażaj nikogo i w niczym nie przesadzaj, bo nie masz człowieka, który by nie miał swojej godziny, i nie masz rzeczy, która by nie miała swego miejsca.

4. Rabbi Lewitas z Jawne powiada: Bądź bardzo pokorny, gdyż przeznaczeniem człowieka są robaki. Rabbi Jochanan, syn Beroki, powiada: Kto skrycie bezcześci Imię Boże, ten zostaje ukarany publicznie, bez względu na to, czy popełnił to świadomie czy też nieświadomie.

5. Rabbi Iszmael, jego syn, mawiał: Temu, który uczy się po to, aby nauczać innych, należy pomagać zarówno w uczeniu się jak i w nauczaniu, temu zaś, który się uczy, by praktykować, należy dać środki na naukę własną, na nauczanie innych i na przestrzeganie i stosowanie w życiu *Tory*. Rabbi Cadok mawiał: Nie czyń (z nauki) ani korony, aby się nią pysznić, ani też motyki, by nią kopać (dla osiągnięcia własnych korzyści). A tak zwykł był mówić Hillel: Kto nadużywa korony (*Tory*), ten zginie. Z tego wniosek, że kto ciągnie korzyści ze znajomości *Tory*, ten pozbawia się życia w wieczności.

6. Rabbi Jose mawiał: Kto szanuje *Torę*, tego ludzie szanują, a kto lekceważy *Torę*, przez ludzi będzie wzgardzony.

⁹uczy — nagroda na tamtym świecie. [przypis tłumacza]

¹⁰*Kinnim* i *Nidda* — tytuły traktatów Miszny. *Kinnim* — dosłownie: gniazda — o ofiarach z ptaków; *Nidda* — menstruacja. [przypis tłumacza]

¹¹przyprawa — przyprawa — tu: *parperet*, to znaczy coś smakowitego, co przyprawia smak zwykłej kromki chleba; nauki pomagające w rozumieniu Prawa. [przypis tłumacza]

7. Rabbi Iszmael, jego syn, mawiał: Ten, który uchyla się od funkcji sędziego, uwalnia się od nienawiści, zdzierstwa i krzywoprzysięstwa. Kto w nauczaniu przejawia grubiaństwo, ten jest głupi, niegodziwy i pyszałkowaty.

8. On również pouczał: Nie sądz sam jeden, albowiem tylko Ten, który jest Jedyny, ma prawo sam sądzić. I nie mów (do nie zgadzających się z tobą sędziów): „zgódźcie się z moim zdaniem”, gdyż oni są odpowiedzialni¹², a nie ty.

9. Rabbi Jonatan powiada: Kto wypełnia prawa *Tory* w ubóstwie, ten na koniec wypełniać je będzie w dostatku, ten zaś, który z nadmiaru dostatku zaniedbuje przepisy *Tory*, z powodu ubóstwa będzie kiedyś zmuszony je zaniedbywać.

10. Rabbi Meir mawiał: Mniej zajmuj się interesami. Zajmuj się więcej *Torą*. Bądź pokorny wobec każdego człowieka. Jeśli raz zaniedbasz *Torę*, wielu ludzi okaże w stosunku do ciebie niedbałość. Jeżeli trudziłeś się *Torą*, masz u Niego dużą nagrodę.

11. Rabbi Eliezer, syn Jakuba, powiada: Kto spełnia dobry uczynek, ten zyskuje sobie obrońcę, a kto popełnia grzech, ten przysparza sobie prokuratora. Pokuta i dobre uczynki to tarcza ochronna przed karą Bożą. Rabbi Jochanan ha-Sandler mawiał: Każdy zbór powołany do służenia Bogu będzie trwały, taki zaś, który nie służy Bogu, długo się nie ostoi.

12. Rabbi Eleazar, syn Szamuy, mawiał: Niechaj cześć twego ucznia będzie ci tak droga jak własna, a cześć przyjaciela — jak respekt należny twemu nauczycielowi, zaś respekt twój dla nauczyciela niechaj będzie równy bojaźni niebios.

13. Rabbi Jehuda mawiał: Bądź ostrożny w nauczaniu, albowiem błąd w nauczaniu oznacza występki. Rabbi Szimon powiada: Są trzy korony¹³: Korona *Tory*, korona kapłaństwa i korona władzy, ale korona dobrego imienia stoi wyżej od nich wszystkich.

14. Rabbi Nehoraj powiada: Przenieś się tam, gdzie kwitnie *Tora*, nie mów, że ona za tobą pójdzie a twoi towarzysze utrwala ją w twoich rękach, i nie polegaj na własnym rozumie.

15. Rabbi Janaj powiada: Nie w naszej mocy zrozumieć, dlaczego występnicy zażywają szczęśliwości, a sprawiedliwi znoszą cierpienia. Rabbi Matitja, syn Charasza, mawiał: Pierwszy pozdrawiaj każdego człowieka, bądź raczej ogonem lwów niż głową lisów.¹⁴

16. Rabbi Jakub powiada: Świat doczesny to jakby przedsionek świata przyszłego. Przygotuj się w przedsionku, abyś mógł wejść do salonu.

17. On też mawiał: Jedna godzina pokuty i dobrych uczynków na tym świecie lepsza jest od całego życia na tamtym świecie, a jedna godzina błogości duchowej na tamtym świecie lepsza jest od całego życia na tym świecie.

18. Rabbi Szimon, syn Eleazara, powiada: Nie uspokajaj swego przyjaciela w chwili, gdy ponosi go gniew, i nie pocieszaj, gdy leży przed nim bliska mu zmarła osoba, i nie zadawaj pytań w momencie, kiedy składa ślubowanie, i nie staraj się go zobaczyć w chwili upadku.

19. Samuel Młodszy mawiał: Nie ciesz się z upadku swego wroga i niech twe serce nie raduje się z powodu jego upadku. Nie spodoba się to Bogu, gdy to zobaczy, odwróci swój gniew od wroga (na ciebie).

20. Elisza, syn Awuji, mawiał: Do czego podobny jest ten, co uczy dziecko? Do atramentu, którym się pisze na czystym papierze. A uczący starca do czego jest podobny? Do atramentu, którym się pisze na zamazanym papierze. Rabbi Jose, syn Jehudy, mieszkawiec wsi babilońskiej, mawiał: Do kogo jest podobny ten, co uczy się u młodych? Do takiego, co zajada cierpkie winogrona i pije wino wprost z tłoczni. A do kogo podobny jest ten, co uczy się u starych? Do takiego, co zajada dojrzałe winogrona i pije stare wino. Rabbi¹⁵ mawiał: Nie patrz na dzban, ale na to, co w nim jest. Bywa nowy dzban pełen starego wina i bywa stary dzban, w którym nie ma nawet młodego wina.

21. Rabbi Eleazar z Kapar powiada: Zazdrość, żądza i pragnienie zaszczytów pchają człowieka ku śmierci.

¹²I nie mów (...) odpowiedzialni — to znaczy: każdy winien sądzić według własnego uznania. [przypis tłumacza]

¹³korony — korona albo wieniec — symbol sławy i godności duchowej. [przypis tłumacza]

¹⁴Pierwszy pozdrawiaj (...) głową lisów. — lepiej być ostatnim wśród wielkich ludzi niż pierwszym wśród małych chytrusów. [przypis tłumacza]

¹⁵Rabbi — Rabbi — Jehuda ha-Nasi. [przypis tłumacza]

22. On też mawiał: Rodzimy się, by umrzeć, umieramy, aby żyć, a przeznaczeniem zmartwychwstałych jest sąd, aby wszyscy wiedzieli, poznali i przekonali się, że On jest Bogiem, On jest Stwórcą, On jest Rodzicielem. On Wszystkowiedzącym, On Sędzią, On Świadkiem, On Oskarżycielem, On kiedyś będzie sędził. Niech będzie błogosławiony On, który nie zna ani niesprawiedliwości, ani zapomnienia, ani stronnictwa, ani sprzedajności, do którego wszystko należy. I wiedz, że wszystko będzie policzone. I niech cię wewnętrzny kusiciel nie mami zapewnieniem, że mogła będzie dla ciebie schroniskiem, albowiem wbrew swojej woli zostałeś stworzony, wbrew swojej woli się urodziłeś, wbrew swojej woli żyjesz, wbrew woli umierasz i wbrew swojej woli zdasz kiedyś rachunek przed Królem Królów. Niech będzie błogosławiony On.

ROZDZIAŁ 5

1. Za pomocą dziesięciu słów świat został stworzony¹⁶. Jaka nauka z tego płynie? Mógł przecież zostać stworzony za pomocą jednego słowa, ale należało ukarać złoczyńców, którzy gubią świat powołany do życia za pomocą dziesięciu słów, i wynagrodzić sprawiedliwych, którzy podtrzymują ten świat za pomocą dziesięciu słów stworzony.

2. Dziesięć było pokoleń od Adama do Noego — dość, by zaświadczyć, jak wielce cierpliwy jest Bóg, ponieważ wszystkie te pokolenia doprowadzały Go do gniewu, aż zesłał na nie wody potopu. Od Noego do Abrahama dziesięć było pokoleń, które świadczą, jak wielce cierpliwy jest Bóg, gdyż wszystkie te pokolenia doprowadzały Go do gniewu, dopóki nie zjawił się nasz praojciec Abraham, który uzyskał łaskę dla wszystkich.

3. Na dziesięć prób wystawiony został nasz praojciec Abraham i wszystkie je zniósł, zaświadczać tym, jak wielka jest jego miłość do Boga.

4. Dla naszych przodków dokonano dziesięciu cudów w Egipcie i dziesięciu na morzu. Dziesięć plag zesłał Święty który jest Błogosławiony na Egipcjan w Egipcie i dziesięć na morzu. Dziesięć razy nasi przodkowie wystawili na próbę Przenajświętszego podczas pobytu na pustyni. Jest bowiem powiedziane: „I wystawili Mnie dziesięć razy na próbę i nie słuchali głosu Mojego”.

5. Dziesięć cudów zostało uczynionych dla naszych przodków w Świątyni: Żadna kobieta nie poroniła wskutek woni poświęconego mięsa. Poświęcone mięso nigdy nie uległo rozkładowi. Nigdy nie pojawiła się mucha w izbie rzeźniczej Świątyni. Nigdy nie było wypadku, aby w Jom Kippur coś się przydarzyło Arcykapłanowi¹⁷. Nigdy deszcze nie zdołały ugasić ognia stosu ofiarnego. Nigdy wiatr nie rozwiął unoszącego się nad nim słupa dymu. Nic zepsutego nie znalazło się ani w ofierze Omer, ani w dwóch chlebach, ani też w chlebie pokładnym. Choć ludzie stali stłoczeni, to jednak bili głębokie poklony. I nigdy w Jerozolimie żmija ani skorpion nie wyrządziły nikomu krzywdy. I nikt nikomu nie żalił się słowami: „za ciasno w Jerozolimie, abym mógł tu nocować”.

6. Dziesięć rzeczy stworzonych zostało w przeddzień soboty, o zmierzchu. Oto one: Otwór ziemi¹⁸, Otwór studni¹⁹, Usta osła²⁰, Tęcza, Manna, Laska²¹, Szamir²², Pismo, Rylec, Tablice. Są tacy, którzy twierdzą, że również złe duchy, grób Mojżesza, baran Abrahama, niektórzy twierdzą, że również pierwsze obcegi dla wyrobu następnych obcegów.

7. Siedem cech określa głupca i siedem mędrca. Mądry nie rozwodzi się w obecności tego, który przewyższa go wiedzą i wiekiem. Nie wpada w słowa swemu przyjacielowi. Nie spieszy z odpowiedzią. Dorzecznie pyta i jak należy odpowiada. Najpierw na pierwsze (pytanie), a na ostatnie na końcu. Jeśli czegoś nie słyszał, powiada: „nie słyszałem”. Uznaje prawdę. Z głupim rzecz się ma odwrotnie.

¹⁶Za pomocą (...) stworzony — w księdze *Bereszit* dziesięć razy powtarza się „i powiedział Bóg” w odniesieniu do aktu stworzenia świata. [przypis tłumacza]

¹⁷Nigdy nie było wypadku (...) Arcykapłanowi — gdyby w chwili wstąpienia do sanktuarium przyszła Arcykapłanowi do głowy jakaś grzeszna myśl, zostałby porażony. [przypis tłumacza]

¹⁸Otwór ziemi — przepaść, w którą wpadł Korach, ukarany za bunt przeciw Mojżeszowi. [przypis tłumacza]

¹⁹Otwór studni — studnia, z której Izraelci czerpali wodę na pustyni. [przypis tłumacza]

²⁰Usta osła — chodzi o oslicę Balaama. [przypis tłumacza]

²¹Laska — Laska Mojżesza. [przypis tłumacza]

²²Szamir — robak użyty przy budowie świątyni do rozłupywania kamieni. [przypis tłumacza]

8. Siedem rodzajów klęsk spada na świat z powodu siedmiu grzechów głównych. Jeśli część ludności wnosi dziesięć, a część nie wnosi, następuje nieurodzaj z powodu suszy. Wtedy część głoduje, a część jest syta. Jeśli (wszyscy) postanowili nie wnosić dziesięciny — wybucha głód wynikły z zamieszek i nieurodzaju. Jeśli postanowili nie składać *challi*²³, nastaje głód wszechniszczący. Pomór nawiedza świat za wymienione w Prawie grzechy śmiertelne, które nie zostały oddane pod sąd, oraz za przywłaszczenie (przez właścicieli) owoców roku szabatowego. Miecz (wojny) spada na świat za gwałcenie prawa, za wypaczenia sądu i niewłaściwe komentowanie *Tory*.

9. Dzikie bestie napadają na kraj za krzywoprzysięstwo i zbezczeszczenie Imienia Bożego. Wygnanie przychodzi — za bałwochwalstwo, za kazirodztwo, przelewanie krwi (zabójstwa) i pogwałcenie roku szabatowego. W czterech okresach wzrasta się pomór. W czwartym i siódmym roku okresu szabatowego, na początku ósmego roku i po święcie (Szalasów) każdego roku. W czwartym roku z powodu wstrzymania dziesięciny dla biednych w trzecim roku. W siódmym roku wskutek wstrzymania dziesięciny dla biednych w poprzednim, szóstym roku. Na początku ósmego roku z powodu przywłaszczenia sobie owoców siódmego roku. Po święcie (Szalasów) każdego roku wskutek zagarnięcia darów należnych biednym.

10. Cztery są rodzaje ludzi. Jest taki, co twierdzi, że „moje to moje, a twoje to twoje”. Oto cecha średnia. Są tacy, co określają ją mianem sodomickiej.²⁴ „Moje to twoje, a twoje to moje”. Oto cecha właściwa prostemu ludowi. „Moje to twoje, a twoje to twoje” — oto cecha pobożnego. „Twoje to moje i moje to także moje” — oto cecha niegodziwego.

11. Cztery są odmiany temperamentu człowieka. Bywa skory do gniewu i skory do ułagodzenia — u takiego stratę pochłania zysk. Bywa trudny do rozgniewania i trudny do ułagodzenia — u takiego zysk pochłania strata. Bywa trudny do rozgniewania i łatwy do ułagodzenia — to mądry. Bywa skory do gniewu i trudny do ułagodzenia — to niegodziwy.

12. Cztery są rodzaje uczniów: Są tacy, co szybko przyswajają i szybko zapominają. U takich zysk pochłania strata. Są tacy, co z trudem przyswajają, ale też z trudem zapominają. U takich stratę wyrównuje zysk. Są tacy, co szybko przyswajają i z trudem zapominają, ci mają szczęście. Są tacy, co z trudem przyswajają i szybko zapominają — ci są nieszczęśliwi.

13. Cztery są rodzaje dobroczyńców: Jeden chętnie sam daje jałmużnę, ale nie chce, aby inni dawali. Taki jest zazdrosny o zasługi innych. Drugi chce, żeby inni dawali jałmużnę, a sam nie chce dawać. Taki jest skąpy i nieżyczliwy. Trzeci daje i chce, żeby inni też dawali. Ten jest mąż prawy i pobożny. Czwarty sam nie daje i nie chce, by inni dawali. Ten jest występny.

14. Cztery są rodzaje uczęszczających do *bejt ha-midrachu* (dom nauki): Jest taki, co uczęszcza, ale się nie uczy. Temu przypada zasługa za uczęszczanie. Jest taki, co uczy się, ale regularnie do *bejt ha-midrachu* nie uczęszcza. Temu przypada zasługa za naukę. Ten, co uczęszcza i uczy się — to człowiek prawy i pobożny. Ten, co ani nie uczęszcza ani się nie uczy — to człowiek występny.

15. Cztery są rodzaje słuchaczy (wykładu) mędrców. Jest słuchacz — gąbka, słuchacz — lejek, słuchacz — cedzidło i słuchacz — sito. Gąbka wchłania w siebie wszystko. Lijek przyjmuje jednym końcem, a wypuszcza drugim. Cedzidło przepuszcza wino i zatrzymuje drożdże. Sito przepuszcza plewy i zatrzymuje przednią mąkę.

16. Każda miłość oparta na interesie ustaje w chwili, kiedy kończy się interes. Zaś miłość wolna od interesu nigdy nie przemija. Taką miłością zależną od interesu była miłość Amnona do Tamar. Miłością zaś wolną od interesu — miłość Dawida i Jonatana.

17. Wszelki spór ku chwale Boga przynosi trwałą korzyść. Zaś ten, który nie ma na celu chwały Boga, pozostaje bezpłodny. Jaki to spór prowadzono ku chwale Bożej? Spór Hillela z Szammajem.²⁵ A jaki spór nie miał na celu chwały Boga? Spór Koracha i jego szczeru (z Mojżeszem).

²³*challi* — część oddzielona od ciasta, należna jako ofiara. [przypis tłumacza]

²⁴Jest taki (...) sodomickiej. — chodzi o ludzi, którzy nie chcą sprawić przyjemności innym. [przypis tłumacza]

²⁵Spór Hillela z Szammajem. — z dyskusji Hillela i Szammaja — założycieli dwóch szkół naukowych — wyłonila się metoda nauczania poprzez polemikę. [przypis tłumacza]

18. Kto ku dobru prowadzi ogół, nie popełnia grzechu. A ten, kto prowadzi go do grzechu, nie będzie dopuszczony do odbycia pokuty. Mojżesz sam był cnotliwy i cnotliwym uczynił ogół, i cnota ogółu związana jest z nim, jako że jest powiedziane: „Sprawiedliwość Boga czynił i jego sądy nad Izraelem”. Jeroboam, syn Newata, zgrzeszył sam i wielu innych do grzechu doprowadził. Grzech innych związany jest z nim. Albowiem powiedziano: „Za grzechy Jeroboama, które sam popełnił, i za to, że doprowadził Izrael do grzechu”.

19. Kto posiada następujące trzy przymioty, należy do uczniów naszego praojca Abrahama. Kto zaś posiada trzy inne przymioty, należy do uczniów występnego Balaama. Życzliwość, pokora i skromność — oto przymioty uczniów praojca Abrahama. Zazdrość zaś, wyniosłość i pożądlliwość — oto cechy uczniów występnego Balaama. Jaka jest różnica między uczniami praojca naszego Abrahama a uczniami występnego Balaama? Uczniowie praojca naszego Abrahama zażywają żywota na tym świecie i mają swój udział na tamtym świecie, jako że jest powiedziane: „Mam czym nadzielić tych, którzy mnie miłują, a ich skarbcze zapelnąć”. Uczniom Balaama występnego przypada w dziedzictwie piekło, oni zstępują w otchłań zguby. Jest bowiem powiedziane: „A Ty, Boże, wtrącisz ich w otchłań zguby. Mężowie żądni krwi i podstępni nie dożyją połowy dni swoich, ja zaś mam nadzieję w Tobie”.

20. Jehuda, syn Tejmy, powiadał: Bądź silny jak tygrys, lekki jak orzeł, szybki jak jeleni i śmiały jak lew, żeby spełnić wolę twego Ojca w niebie. Onże zwykł był mówić: Zuchwalec pójdzie do piekła, a skromny do raj. Oby było Twoją wolą, Boże nasz, by Świątynia została odbudowana wkrótce, za dni naszych, i daj nam udział w Twojej *Torze*.

21. On też mawiał: W wieku pięciu lat mężczyzna winien zaczynać naukę Pisma, w dziesiątym roku — naukę *Miszny*, w trzynastym — spełniać wszystkie przykazania religii, w piętnastym — rozpocząć naukę *Talmudu*, w osiemnastym roku ożenić się, w dwudziestym — uganiać się (za zarobkiem). W trzydziestym roku dochodzi człowiek do siły fizycznej, w czterdziestym do siły duchowej, w pięćdziesiątym dojrzuje do rady, w sześćdziesiątym — do starości, w siedemdziesiątym do siwizny, w osiemdziesiątym do głębokiej starości, w dziewięćdziesiątym jest już zgrzybiały. Stuletni to jakby umarli, jest skończony i dla świata stracony.

22. Ben Bag-Bag mawiał: Przewertuj i przekartkuj (*Torę*). W niej jest wszystko. Nią się oświecisz. Nad nią starzej się i siwiej i nie odstęp od niej, albowiem nie masz od niej nic lepszego.

23. Ben He-He powiada: Jaki wysilek, taka nagroda.

ROZDZIAŁ 6

1. Mędrzy nauczali w języku *Miszny*. Błogosławiony ten, który wybrał ich i ich naukę. Rabbi Meir tak powiada: Kto zajmuje się *Torą* dla niej samej, zdobywa wiele zasług. I nie tylko zasługi. Za nim staje cały świat. Zyskuje miano ulubieńca. On sam miłuje Boga i miłuje ludzi. Napawa radością Boga i przysparza radości ludziom. *Tora* uzbraja go w skromność i bogobożność. Przystosabia do tego, aby stał się człowiekiem sprawiedliwym, pobożnym, prawym i wiernym. Oddala go od grzechu i przybliża do zasług. Ludzie korzystają z jego rad, mądrości, rozwagi i siły duchowej. Powiedziano bowiem: „Moja jest rada i mądrość, moja rozważa i siła”. Daje mu władzę i umiejętność dociekania. Przed nim odkrywają się wszystkie tajniki nauki, sam staje się podobny do źródła, które bije nieustannie, i do rzeki, której wody ciągle wzbierają: jest skromny, jest cierpliwy, skory wybaczyć doznane obrazy. (*Tora*) czyni go wielkim i wywyższa ponad wszystko.

2. Rabbi Jehoszua, syn Lewiego, mawiał: Dzień w dzień dochodzi z góry Choreb odgłos wieszczący i oznajmiający: Biada ludziom, którzy wzgardzili *Torą*. Kto nie zajmuje się *Torą*, zasługuje na miano „wzgardzonego”. Powiedziano bowiem: „Kobieta piękna, ale pozbawiona wdzięku, jest jak złoty kolczyk w ryju świni”. I dalej: „A tablice te są dziełem Boga, zaś pismo jest pismem Boga wyrytym na tychże tablicach”. Nie czytaj *charut* (wyrity), ale *cherut* (wolność), albowiem tylko ten, który często zajmuje się *Torą* (Nauką),

jest prawdziwie wolny. Człowiek zajmujący się *Torą* wznosi się na wyższy poziom, jako że jest powiedziane: „Od Matana do Nachaliel i od Nachaliel do Bamot”²⁶.

3. Kto nauczył się od bliźniego choćby jednego Rozdziału, jednego tylko paragrafu prawa, jednego nawet wiersza lub jednego słowa czy nawet jednej litery, winien mu okazywać szacunek. Przykładem tego jest Dawid, król Izraela, który nauczył się od Achitofela dwóch jeno rzeczy, a mimo to uznał go za swego nauczyciela, mistrza i przyjaciela. Jako jest powiedziane: „Tyś równy mi człowiek. Tyś mój mistrz i przyjaciel”. Z tego wniosek: jeśli Dawid, król Izraela, po przyswojeniu sobie od Achitofela dwóch tylko rzeczy nazywał go nauczycielem, mistrzem i przyjacielem, to tym bardziej człowiek, który od swego bliźniego przyswoił sobie jeden Rozdział albo jeden paragraf prawa lub jeden wiersz czy też jedno słowo albo nawet jedną literę, winien mu okazywać szacunek. I nic nie przysparza takiego szacunku jak *Tora*. Mówi o tym Pismo: „Udziałem mędrców będzie szacunek”; „udziałem pocziwych szczęście”. I nie ma większego szczęścia od *Tory*. „Udzieliłem wam cennego pouczenia, nie porzucajcie Mojej nauki (*Tory*)”.

4. A droga do *Tory* jest taka: kromka chleba z solą starczy ci za jedzenie, miarka wody — za picie, spać będziesz na gołej ziemi, życie będziesz miał pełne trosk, ty zaś będziesz się trudził *Torą*. Jeśli będziesz tak postępował, „osiągniesz szczęście i błogość”. Będziesz szczęśliwy na tym świecie i osiągniesz błogość na tamtym świecie. Nie szukaj sławy dla siebie i nie pożądam dla siebie większego, nie odpowiadającego twojej wiedzy, szacunku. Nie pożądam stołu królewskiego, gdyż twój stół stoi wyżej od królewskiego, a twoja korona cenniejsza jest od królewskiej. Twój bowiem Pracodawca jest wierny i niezawodny. Niechybnie wynagrodzi cię za poniesiony trud.

5. Nauka (*Tora*) stoi wyżej od kapłaństwa i wyżej od władzy (świeckiej). Władzę świecką bowiem zdobyć można dzięki trzydziestu przymiotom, dla osiągnięcia kapłaństwa wystarczy mieć dwadzieścia cztery, aby zaś opanować *Torę*, trzeba spełnić aż czterdzieści osiem warunków. Oto one: praca naukowa, skupiona uwaga, sprawność języka, inteligencja, lęk i bojaźń (Boża), respekt (dla nauczycieli), skromność, radość, czystość, obcowanie z mędrkami, dobór towarzystwa, uczestnictwo w dyskusjach, pilność, znajomość Pisma i Miszny, umiar w zajęciach handlowych, umiar w sprawach doczesnych, umiar w rozrywkach, umiarkowanie w śnie, umiarkowanie w rozmowach, umiarkowanie w zabawie, cierpliwość, dobroć serca, zaufanie do mędrków, gotowość znoszenia cierpień.

6. (Kto chce opanować *Torę*), winien: znać swe miejsce, być zadowolonym ze swego losu, powściągać słowa, nie pochlebiać samemu sobie, być kochanym, miłować Boga i ludzi, chętnie spełniać dobre uczynki, kochać prawość, lubić pouczanie, stronić od zaszczytów, nie chełpić się swą uczonością, nie cieszyć się z wydanego sądu, pomagać bliźniemu w dźwiganiu jarzma, sądzić go według miary zasług, sprowadzić na drogę prawdy i pokoju, oddać się sercem nauce, stosownie pytać i odpowiadać, uważnie słuchać i przekazywać, uczyć się, aby nauczać i stosować wiedzę w praktyce, przyczyniać się do mądrości swego nauczyciela, ugruntować jego wykłady, podawać imię autora wypowiedzi; z tego płynie nauka: kto przytaczając czyjeś słowo podaje imię jego autora, ten przynosi światu zbawienie, gdyż jest napisane: „I powiedziała Estera do króla w imieniu Mordechaja”.

7. Wielka jest *Tora*, albowiem wypełniającym ją daje życie na tym i na tamtym świecie, jako powiedziano: „Gdyż jest życiem dla tych, którzy ją uważają, lekarstwem dla całego ich ciała” oraz: „Lekarstwem będzie dla twego ciała i ożywcym sokiem dla twych kości”, a także: „Dla tych, którzy się jej trzymają, jest ona drzewem życia. Szczęśliwy ten, który się nią wspiera”. I powiedziano: „Ona jest koroną wieńczącą twoją głowę i naszyjnikiem (zdobiącym) twą szyję” oraz: „Ona wkłada na twoją głowę laur, ona ozdobi cię tarczą sławy”, a także: „Przeze mnie będą się mnożyły twe dni i przybędzie ci lat życia”. „W jej bowiem prawej ręce mieści się długie życie, a w lewej bogactwo i zaszczyty”. Powiedziano też: „Przysporzą ci (słowa *Tory*) wielu długich dni, lat życia i pokoju” oraz: „Jej drogi są wdzięczne, a wszystkie jej ścieżki prowadzą do pokoju”.

8. Rabbi Szimon, syn Jehudy, powiada w imieniu Szimona bar Jochaja: Uroda, siła, dostatek, szacunek, mądrość, starość, siwizna i potomstwo to przymioty cenne przez

²⁶ „Od Matana do Nachaliel i od Nachaliel do Bamot” — Matana i Nachaliel to nazwy miejscowości, w których Izraelici odpoczywali podczas wędrówek przez pustynię do Ziemi Obiecanej. Rabbi używa tych nazw jako gry słów: *Matana* po hebrajsku znaczy dar; *Nachaliel* — dziedzictwo, *Bamot* — podwyższenie. Sens tego: Przez Dar, jakim jest *Tora*, do podwyższenia. [przypis tłumacza]

mężów sprawiedliwych i przez cały świat, gdyż powiedziano: „Siwizna jest ozdobną koroną, którą można znaleźć na drodze sprawiedliwych” oraz: „Wieńcem starców są ich wnuki, zaś ozdobą dzieci są ich rodzice. Chlubą młodzieńców jest ich krzepa, a blaskiem mędrców jest ich siwizna”, a także: „I zarumieni się księżyc i zawstydzi się słońce, kiedy Pan Zastępów zapanuje na górze Synaj i w Jerozolimie i wobec Swych starców będzie czczony”. Rabbi Szimon, syn Menasji, powiada: Jest siedem cech, które według mędrców charakteryzują mężów sprawiedliwych; wszystkie te cechy sprawdziły się w osobach Rabbiego (Jehudy ha-Nasi) i jego synów.

9. Rabbi Jose, syn Kiśmy, powiada: Pewnego razu szedłem drogą i spotkałem człowieka, który mnie pozdrowił. Odwzajemniłem mu pozdrowienie. Wtedy on rzekł: Rabbi, z jakiej pochodzisz miejscowości? — Z wielkiego miasta mędrców i nauczycieli — odpowiedziałem. On na to: Rabbi, jeśliś chciał zamieszkać z nami w naszym mieście, dałbym ci tysiąc tysięcy złotych denarów, mnóstwo szlachetnych kamieni i pereł. Ja mu tak odrzekłem: Synu mój, gdybyś mi dał nawet całe złoto i srebro i wszystkie kamienie szlachetne i wszystkie perły całego świata, będę mieszkał tylko tam, gdzie *Tora*. Tak też ręką króla Izraela, Dawida, zostało napisane w jego *Księdze Psalmów*: „Droższa mi jest nauka (*Tora*) płynąca z ust Twoich niż tysiące sztuk złota”. I nie tylko z tego powodu. W czas śmierci człowieka nie towarzyszą mu do grobu ani srebro, ani złoto, ani szlachetne kamienie i perły. Towarzyszy mu tylko *Tora* i jego dobre uczynki. Jest bowiem powiedziane: „W przechadzce ona cię będzie prowadziła; we śnie ona będzie nad tobą czuwała; po przebudzeniu ona za ciebie będzie mówiła”. „Gdy będziesz szedł, ona cię będzie prowadziła” — przez życie doczesne. „We śnie będzie nad tobą czuwała” — to znaczy w grobie. „Po przebudzeniu za ciebie będzie mówiła” — na tamtym świecie. Albowiem powiedziano: „Moje jest srebro i moje złoto — powiedział Pan Zastępów”.

10. Pięć cennych rzeczy stworzył na tym świecie Święty który jest Błogosławiony. Są nimi: *Tora*, Niebo i Ziemia, Abraham, Izrael i Świętynia. O Torze powiedziano: „Pan stworzył mnie na samym początku Swej drogi, na długo przed dokonanymi dziełami”, O Niebie i Ziemi: „Tak rzekł Pan: Moim tronem jest niebo, a Moim podnóżkiem — ziemia. Jakież więc dom możecie Mi zbudować i jakież miejsce dać Mi na odpoczynek?” I powiedziano: „Panie, jakże liczne są Twoje dzieła. A wszystko, czego dokonałeś, jest mądrze uczynione. Ziemia pełna jest Twych tworów”. O Abrahamie zaś tak powiedziano: „I pobłogosławił go i rzekł: Błogosławiony jest Abraham w oczach Najwyższego Pana, Stworzyciela nieba i ziemi”. O Izraelu tak jest napisane: „Aż przyjdzie Twój lud, Boże, aż przyjdzie ten lud, który wybrałeś”. A dalej: „Największe mam przywiązanie do świętych, którzy są na tej ziemi”. O Świętyni tak powiedziano: „Miejsce, które Ty obrałeś sobie za siedzibę, to Świętynia Pańska. Twoje ręce ją zbudowały” oraz: „I wprowadził ich w granice Swojej Świętości, na górę, którą wzniosła Jego prawica”.

11. Wszystko, co Przenajświętszy stworzył na świecie, zbudował ku Swojej Chwale, albowiem jest powiedziane: „Wszystko, co nosi Moje Imię, stworzyłem, ukształtowałem i uczyniłem ku Chwale Mojej”. I powiedziano: „Pan będzie panował na wieki”. Rabbi Chananja, syn Akaszji, rzecze: Chciał Święty który jest Błogosławiony uszczęśliwić Izrael, przeto dał mu *Torę* i wiele przykazań; jak powiedziano: „Pan pragnął w imię sprawiedliwości Swojej, (aby Izrael) pomnażał i umacniał *Torę*”.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**. Ten utwór jest udostępniony na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa - Na Tych Samych Warunkach 3.0.PL.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/sentencje-ojcow>

Tekst opracowany na podstawie: Literatura na świecie, Numer specjalny, Warszawa 1988.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja wykonana przez Wydawnictwo WAM z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów Fundacji im. M. Friedmana.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Emanuel Modrzejewski, Magda Friedman, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0581-1

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.